જયસેનાચાર્યની ટીકા-અહીં આવ્યું આપણે સવારમાં આવ્યું 'તું ને ? સવારમાં આવ્યું 'તુંને આ આત્મા જો ત્રિકાળ શુદ્ધ ધ્રુવ તત્ત્વ હૈ. ઓ આગળ કહેગા, પહેલું અહીં આવ્યું... વો તત્ત્વ તો નિષ્ક્રિય હૈ, આગળ આવશે નિષ્ક્રિય- ગાથામેં ભી આતા હૈ નિષ્ક્રિય સિદ્ધાંત પંચાસ્તિકાય ૫૬ ગાથાની ટીકામાં. " પરિણામો નિષ્ક્રિયઃ " ઐસા પાઠ હૈ સંસ્કૃત ટીકામેં. સંસ્કૃત ટીકામાં છે. સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે એમ કહ્યું છે ને. એ આ પાઠ છે.

વસ્તુ તરીકે ત્રિકાળ આનંદ ને જ્ઞાન સ્વરૂપ, જે નિત્ય ધ્રુવ ઓ તો અક્રિય હૈ. સવારે

જે અક્રિય આવ્યું હતું ઉપર ઓલા જેવું. એવું આ નહિ. પંડિતજી ઓ ચાર દ્રવ્ય અક્રિય, નિષ્ક્રિય હૈ ને તત્ત્વાર્થ સૂત્રમેં (જૈન તત્ત્વમિમાંસા) નહીં આ તો તત્ત્વાર્થસૂત્રકા દેષ્ટાંત હૈ ને ઉસમેં. ધર્માસ્તિ, અધર્માસ્તિ, આકાશ ને કાળ ક્ષેત્રાંતર નહીં હોતા ઓ અપેક્ષાસે ચારકો નિષ્ક્રિય કહા– અહિંયા નિષ્ક્રિય કહા વો વર્તમાન પર્યાયકી ક્રિયા ઉસમેં નહીં. સમજમેં આયા ?

યહાં નિષ્ક્રિય માને શુદ્ધ પારિણામિકભાવ ધ્રુવ, ઓ તો બંધ ને મોક્ષના પરિણામ, જો સક્રિય હૈ ઔર ઉસકા કારણરૂપ પરિણામ જો સક્રિય હૈ પરિણમન, પરિણમન હૈ એ અપેક્ષાએ તો એ દ્રવ્ય સ્વભાવ, ધ્રુવ સ્વભાવ ઓ પર્યાયસે રહિત હૈ આહાહા ! સમજમેં આયા ? પણ આ જો પર્યાય હોતી હૈ, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિકભાવકી, ઉદયભાવકી ઓ તો મોક્ષકા માર્ગ હૈ નહિ, તો ઉસકો તો નિષેધ કર દીયા. જો કોઈ પર્યાયમેં, દયા દાન વ્રત આદિ વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગકી પર્યાય જો કહેતે હૈ, ઓ તો ઉદયભાવ હૈ, ઓ તો મોક્ષમાર્ગમેં હૈ નહીં. ફક્ત ધ્રુવ ચૈતન્ય પ્રભુ શુદ્ધ આનંદ સ્વરૂપ ઉસકો ધ્યેય કરકે, યહાં આયેગા, વિષય બનાકર, ત્રિકાળી વસ્તુ ઉસકો ધ્યેય બનાકર, વિષય બનાકર, લક્ષમેં લેકર, જો પરિણતિ ઊભી હોતી હૈ, એ પરિણતિ તીન ભાવે હૈ આગમ ભાષાએ ઉપશમ, ક્ષયોપશમ ને ક્ષાયિક. એ તીન ભાવમેં અધ્યાત્મ ભાષાએ, શુદ્ધ આત્મા અભિમુખ પરિણામ, પરિણામ કહો, પર્યાય કહો, ભગવાન આત્મા શુદ્ધ ચૈતન્ય વસ્તુ એની સન્મુખની અવસ્થા, દશા એ મોક્ષનો માર્ગ અને ઓ ઉપશમ, ક્ષયોપશમ ને ક્ષાયિક ભાવ એ શુદ્ધ–ઉપયોગ. સવેરેમેં બહોત કીયા, દ્રવ્ય સંગ્રહમેંસે ચંદુભાઈ– ખ્યાલ થા તુમ્હારા હૉં પણ ઇત્યાદિ આવ્યું એટલે ખુલાસો કર્યા વિના સંકેલી લેવું, એય નવરંગભાઈઃ આ લોકોને સાંભળવો છે પાઠ. પણ આ પાઠ આવે ત્યારે પાઠ આવેને ?

હવે અહીંયા આવ્યું, દેખો, " એ પર્યાય " બીજો પારીગ્રાફ, વહ પર્યાય, કઈ પર્યાય ? જો આત્મા ત્રિકાળી આનંદ સ્વરૂપ, ધ્રુવ સ્વરૂપ, ઉસકા આશ્રયસે, ધ્યેયસે, ઉસકો વિષય બનાકર, ધ્યેય બનાકર, જો પર્યાય સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રકી વીતરાગી દશા ઉત્પન્ન હુઈ, એ પર્યાય, હૈ ને પાઠ ? વહ પર્યાય શુદ્ધ પારિણામિકભાવ લક્ષણ, શુદ્ધ આત્મ દ્રવ્ય, આ તો વિષય તદ્દન (જુદો છે) સમજમેં આયા ? ઓ ટીકામેંસે કોઈ કોઈ વખતે કહેતે થે આ વાત, પણ કોઈ વખતે, કોઈ વખતે, ટીકા આ હૈ ને ? એ વાત તો આવી ગઈ છે બધી પહેલી, પણ આ શ્લોકનો અર્થ એક સાથે, નહતો આવ્યો. સમજાય છે કાંઈ ?

યહાં કહતે હૈ, કે વસ્તુ જો હૈ. ધ્રુવ, ઉત્પાદ વ્યય ધ્રુવ યુક્તં સત્. ઔર જો મોક્ષકા માર્ગ હુઆ, જો તીન ભાવસે, રાગ ઉદય ભાવ સે તો મોક્ષમાર્ગ હૈ નહિ પણ તીન ભાવસે હુઆ, ઓ ઉત્પાદ વ્યયકી પર્યાય હૈ. ઉત્પાદ વ્યય ધ્રુવ યુક્તં સત્, જો તત્ત્વાર્થ સૂત્રમેં કહા હૈ, એ ઉત્પાદ નઈ–નઈ પર્યાય ઉત્પન્ન હોતી હૈ પુરાણી વ્યય હોતી હૈ. ઉત્પાદ–વ્યયરૂપ

તીન ભાવ હૈ, પારિણામિકભાવ ધ્રુવ હૈ. સમજમેં આયા ? આ ઉત્પાદ-વ્યય ને ધ્રુવમેં સારા દ્રવ્ય આ ગયા, ત્રિકાળી દ્રવ્ય વસ્તુ અને પરિણામ જો નિર્મળ મોક્ષમાર્ગકી દશા શુદ્ધઉપયોગ સ્વસંવેદનભાવ, મતિશ્રુતભાવ, જો જૈન શાસન કહેનેમેં આયા હૈ ને ? ૧૫મી ગાથામેં શ્રુતજ્ઞાન એ જૈન શાસન. કાલે કોઈએ પ્રશ્ન કીયા થા ભાવશ્રુત જ્ઞાન હૈ તો જૈનશાસન હૈ ને ? ભાવશ્રુત તો આત્મા હૈ ને ઐસા પ્રશ્ન કીયા થા કોઈએ, ભાવશ્રુત આત્મા હૈ ને ઐસા પ્રશ્ન કીયા થા. કોઈએ કહા થા. (કપુરચંદજીએ) કપુરચંદજીએ કહા થા ક્યાં ગયા ? પીછે બેઠા હૈ ઉસને કીયા થા. કઈ અપેક્ષાસે, ભાવશ્રુત વીતરાગી પર્યાય, વીતરાગ બિંબ ચૈતન્ય પ્રભુ, ઉસમેં એકાગ્ર હોકર, શક્તિમેંસે વ્યક્તતા પ્રગટ જો શાંતિકી શ્રદ્ધાકી, જ્ઞાનકી હોતી હૈ ઉસકો આત્મા કહા, ઓ તો અભેદસે આત્મા કહેનેમેં આયા બાકી " હૈ પર્યાય દ્રવ્યસે કથંચિત્ ભિન્ન " ભારે વાત હૈ.

સૂનો સૂનો આ શબ્દ આયા ને એક-

યહ પર્યાય, ક્યા પર્યાય ? જો આત્મામેં શુદ્ધ ભાવકી પર્યાય પ્રગટ હુઈ, શુદ્ધ ઉપયોગકી, જો મોક્ષકા માર્ગ, જો પર્યાય મોક્ષકા કારણ હૈ, મોક્ષ પૂર્ણ આનંદ, સિદ્ધ પદ ઉસકા ઓ પર્યાય કારણ હૈ, ઓ પર્યાય શુદ્ધપારિણામિકભાવ લક્ષણવાળું જે શુદ્ધ દ્રવ્ય, શુદ્ધ આત્મ દ્રવ્ય ત્રિકાળી. સમજમેં આયા ? ધીમેથી સમજે તો સમજાય એવી વાત છે, પણ આ તો મૂળ વાત છે, અલૌકિક વાત છે. જૈન દર્શનકા માખણ, માખણ હૈ આ. માખણ ખાતે હૈ કે નહીં લોકો, તો યહાં કહેતે હૈ કે ભૈયા, તેરી ચીજ, જો શુદ્ધ પારિણામિક સ્વભાવભાવ ઐસા શુદ્ધાત્મ દ્રવ્ય, શુદ્ધાત્મ વસ્તુ ઉસસે ઓ પર્યાય, મોક્ષકા માર્ગકી પર્યાય, સબેરમાં પાંસઠ બોલ જ્યાંથી કહા થા વો, " શુદ્ધાત્મ દ્રવ્યસે કથંચિત્ ભિન્ન હૈ "- સમજમેં આયા ? (જી, પ્રભુ) એક અપેક્ષા ઉસમેં ઓ હૈ કે વર્તમાન પરિણામ જો ઉત્પન્ન હોતા હૈ, વો ત્યાં સત્રૂપ અસ્તિત્વ હૈ, તો દ્રવ્ય સાથ વ્યવહારસે અભિન્ન હૈ ઐસા યહાં સિદ્ધ કરના હૈ. સમજમેં આયા ? નિશ્ચયસે ભિન્ન હૈ જો આવ્યું આ. સમજમેં આયા ?

ઓ પર્યાય પોતે વ્યવહાર હૈ, મોક્ષમાર્ગકી પર્યાય જો હૈ વો વ્યવહાર હૈ, તો ઓ વ્યવહાર, દ્રવ્યકી સાથ એક અપેક્ષાએ અભિન્ન હૈ ઔર નિશ્ચયકી અપેક્ષાએ ભિન્ન હૈ. આ આવ્યું ભાઈ અંદરથી. કહો સમજમેં આયા ? વસ્તુ, વસ્તુ હૈ, આમ તો પરિણામ માત્ર વ્યવહાર હૈ ઐસા સિદ્ધાંતમેં આતે હૈ, " પરિણામ માત્ર વ્યવહાર અને ધ્રુવ નિશ્ચય. " સમજમેં આયા ? " વ્યવહારો અભૂયત્થો, ઐસા આયા હૈ ને વ્યવહાર નામ પર્યાય અભૂતાર્થ ત્યાં તો એમ કહા હૈ. પર્યાય એટલે મોક્ષકા માર્ગકી પર્યાય, એ બી અસત્યાર્થ હૈં, સત્યાર્થ તો પ્રભુ ધ્રુવ ત્રિકાળી દ્રવ્ય ઓ સત્યાર્થ હૈ સમજમેં આયા ? સત્ આત્મા ઓ ત્રિકાળી દ્રવ્ય ઓ સત્ય હૈ ઔર પર્યાયકો અસત્ કહા, ઓ ગૌણ કરકે કહા થા સમજમેં આયા ? આશ્રય કરને લાયક નહીં ઓ કારણ ત્યાં ઉસકો અસત્યાર્થ કહા યહાં જરી લેતે

હૈ કે ઓ પર્યાય હૈ, વર્તમાનમેં તો ઓ દ્રવ્યકી સાથે અભેદ હૈ કેમકે ભાવના વિનાશિક કહે છે ને ભાઈ ? ભાવનાને વિનાશિક કહેશે. વિનાશની અપેક્ષાએ, " કાયમ નથી રહેતી " એ અપેક્ષાએ ભિન્ન હૈ. એક સમયકી પર્યાય ત્યાં દ્રવ્યકી સાથ એકાકાર હૈ ઓ અપેક્ષાએ અભિન્ન કહેનેમેં આયા હૈં- આહાહા !

સૂક્ષ્મ વિષય છે ભાઈ આચાર્યે પંચમ કાળના જીવો માટે આ કહ્યા હૈ. એમ કોઈ કહે ઓહોહો ! આ તો ચોથા આરાની વાતુ છે અરે ચોથા નહીં આત્મા માટે છે. તો આત્મા જહાં હૈ ઉસકે માટે કહ્યા હૈ નંદકિશોરજી !

અહીં તો આઠ વર્ષની બાલિકા હો કે કરોડપૂર્વના આયુષ્યવાળો આદમી હો આત્મા તો આત્મા હૈ, એ આત્મા સ્ત્રી નહિં ને પુરુષેય નહીં. એ આત્મા રાગેય નહીં ને કર્મ નહીં. પણ ઓ ત્રિકાળી આત્મામેં જો સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રકી જો પર્યાય ઉત્પન્ન હુઈ ઓ ભી કથંચિત્ ભિન્ન ને કથંચિત્ અભિન્ન હૈ. (અપેક્ષાસે કહ્યા હૈ) સમજમેં આયા ? પહેલે તો ભિન્ન જ કેહ દીયા હૈ, પીછે પણ ભિન્ન કહેગા. સમજમેં આયા ? પણ યહાં જરી પર્યાય એક સમય રહેતી હૈ, એક સમય, શુદ્ધ ભગવાન આત્માકા આનંદકા અનુભવ, એક સમય માત્ર અનુભવ રહેતે હૈ, સમજમેં આયા ? લ્યો એ વળી આવ્યું ભાઈ ઓલું પર્યાય ૨૦મો બોલ. અલિંગગ્રહણ- લે ? ક્યાંનું ક્યાં આવ્યું, કોણ જાણે, એ કાંઈ વિચાર્યા-બિચાર્યા નહીં હૈ.

વો ૨૦ મા બોલ આતે હૈ ને, કે જો આત્મા પ્રત્યભિજ્ઞાન, પ્રત્યભિજ્ઞાન નામ કાયમ રહેનેવાલા ઐસા આત્મા, વો પર્યાય, ઓ દ્રવ્ય પર્યાયકો સ્પર્શતા નહીં, ઐસા પર્યાયકો આત્મા કહેતે હૈ. ત્યાં એમ કહ્યું. ફેર-આત્મા ત્રિકાળી જ્ઞાયક ચૈતન્ય ધ્રુવ, જો પ્રત્યભિજ્ઞાનકા વિષય સામાન્ય દ્રવ્ય જો વસ્તુ હૈ, વો પર્યાયકો સ્પર્શતે નહીં, અર્થાત્ ઓ દ્રવ્ય જો હૈ વો પર્યાયકો આલિંગન કરતા નહીં. સમજમેં આયા ? પણ ઓ પર્યાયકો હિ આત્મા કહ્યા ત્યાં સમજમેં આયા ?

ઐસે એક સમયકી પર્યાય અભિન્ન હૈ વો આત્મા હૈ ઐસા કહ્યા ઔર વસ્તુ તરીકે કાયમ નહીં રહેતી હૈ વો કારણ ઉસકો ભિન્ન કહ દીયા. સમજમેં આયા ? એક સમય સિવાય દૂસરે સમય ઓ પર્યાય રહેતી નહીં. ભારે વાતુ ભાઈ. આહાહા ! સમજમેં આયા ? જુઓ આ માર્ગ વીતરાગકા, સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે ઐસા માર્ગ દેખા હૈ ઐસા અનુભવ કરકે મોક્ષ લીયા હૈ, ઓ કહેતે હૈ. ઐસા ભગવાન, જીતના આ મોક્ષમાર્ગકી તીન ભાવરૂપ પર્યાય કહી, ઓ સબ પરમપારિણામિક સ્વભાવ ઐસા દ્રવ્ય સ્વભાવ વસ્તુ સ્વભાવ, ઉસસે કથંચિત્ ભિન્ન હૈ. પ્રમાણકા વિષયસે અભિન્ન ને નિશ્ચયકા વિષયસે ભિન્ન ઐસા અહીં લાગુ નહીં હોતા. એય ચંદુભાઈ- કેમ ? અહીં તો શુદ્ધ પારિણામિક લક્ષણ શુદ્ધ આત્મદ્રવ્યસે કથંચિત્ ભિન્ન એમ લીયા હૈ. ઓ દ્રવ્યસે કથંચિત્ ભિન્ન ને વો

દ્રવ્યસે કથંચિત્ અભિન્ન, ભાઈ- સમજમેં આયા ? પ્રમાણકી અપેક્ષાસે અભિન્ન અને નિશ્ચયકી અપેક્ષાસે ભિન્ન, એ અહીં લાગુ નહીં હોતા, લાગુ નહીં હોતા, ક્યા કહેતે હૈ ઘટિત નહીં હોતા. તમારી ભાષા હૈ. ઐસે યહાં ઘટિત નહીં હોતા, ક્યૂંકિ યહાં યે પર્યાય, શુદ્ધ પારિણામિકભાવ લક્ષણવાળા ઐસા જો શુદ્ધ દ્રવ્ય વસ્તુ ધ્રુવ, જો સમ્યગ્દર્શનકા ધ્યેય જો સમ્યગ્દર્શનકા વિષય, જો સમ્યગ્દર્શનકા લક્ષ કરને લાયક એ ચીજ, એ શુદ્ધાત્મા ભગવાન આત્મા જો નિત્ય ધ્રુવ હૈ- ઉસસે આ જો મોક્ષકા માર્ગકી પર્યાય કોઈ અપેક્ષાએ ભિન્ન હૈ, કાયમ રહેતી નથી. આચાર્ય પોતે કહેગા, ભાઈ " ભાવના વિનાશિક છે " માટે. એ ભાવના કાયમ રહેતી નથી. માટે કથંચિત્ ભિન્ન હૈ સમજમેં આયા ? આહાહા !

કથંચિત્ ભિન્ન હૈ " કીસ લીયે જુઓ " કિસ લીયે ભિન્ન હૈં ? " કે ભાવનારૂપ હોનેસે " એ ત્રિકાળી ભાવરૂપ હોનેસે યે ચીજ નહીં. ઓ ભાવના, જુઓ અહીંયા ભાવનાનો અર્થ વિકલ્પ ને ચિંતવન ઓ નહીં. એ ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિકભાવ ઉસકો યહાં ભાવના કહેનેમેં આયા હૈ આહાહા ! સમજમેં આયા ? વસ્તુ જો ત્રિકાળ હૈ, ઉસકા તરફકી એકાગ્રતા, એક અગ્ર, આત્મા અગ્રપણે લક્ષમાં લેકર જો પર્યાય ઉત્પન્ન હુઈ હૈ, ઉસકો ભાવના કહેતે હૈ. આ વળી બાર ભાવના ને એ ભાવનાની આ વાત નથી તેમ આ ભાવના એટલે કે વિકલ્પ ને ચિંતવન છે એ ભાવના નહીં. યહાં તો ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવ ઉસમેં એકાગ્રતા એક સમયકી ઉસકો અહીંયા ભાવના કહેતે હૈ. સમજમેં આયા ? એક સમયકી પર્યાય દો સમય નહીં રહેતી મૂળચંદભાઈ સમજાય છે આ બહુ ઝીણું આવ્યું આ તો નીકળ્યું.

ક્યાંક માન્યું હશે લોકોએ, એય શેઠ.

કહેતે હૈ એ ભાવનારૂપ હોનેસે, કેમ ભિન્ન હૈ ? કે ભાવનારૂપ હોનેસે, એ ત્રિકાળ ભાવરૂપ નહીં માટે. સમજમેં આયા ? શુદ્ધ પારિણામિકભાવ તો ભાવનારૂપ નહીં, દેખો. જો ત્રિકાળી ધ્રુવ સ્વભાવ હૈ વો તો ભાવનારૂપ નહીં, પર્યાયરૂપ નહીં હોતા ઓ એક સમયરૂપી ભાવના હૈં, ઓ શુદ્ધ ત્રિકાળી ભાવ, ભાવના નહીં. સમજમેં આયા ? આરે ભારે ઝીણું ભાઈ. શુદ્ધ પારિણામિકભાવ તો ભાવનારૂપ નહીં, ભાવનારૂપ નહીં. યહાં તો ભાવના હૈ મોક્ષમાર્ગ તો વીતરાગી પર્યાય હૈ, વીતરાગી ત્રિકાળી બિંબ નહીં. (જી. હા.) ત્રિકાળ વીતરાગી બિંબ જો પ્રભુ આત્મદ્રવ્ય ઓ નહીં, આ તો ભાવનારૂપ, નઈ પર્યાય ઉત્પન્ન હોતી હૈ. શક્તિમેંસે વ્યક્તિ કહા થા ને ઉપર ભવ્યત્વ શક્તિની વ્યક્તિ સમજમેં આયા ?

તો કહેતે હૈ કે " યહ પર્યાય એકાંતરૂપસે શુદ્ધ પારિણામિકસે અભિન્ન હો " દેખો એકાંતરૂપસે અભિન્ન હો, કથંચિત્ ભિન્ન એમ કહ્યું. પણ કથંચિત્ અભિન્ન એમ કહા, એમ આવ્યું ને પહેલું ? કથંચિત્ ભિન્ન એનો અર્થ કથંચિત્ અભિન્ન, કિસકી સાથ ? ત્રિકાળી દ્રવ્યકી સાથ. ભગવાન આત્મા, અપના નિજાનંદ સ્વરૂપ ઉસકી દૃષ્ટિ કરનેસે, જો પર્યાય

પ્રગટ હુઈ મોક્ષમાર્ગ, વો આનંદકા અનુભવ, શુદ્ધઉપયોગ, ઓ પર્યાય ત્રિકાળી દ્રવ્યસે કથંચિત્ ભિન્ન, ક્યૂં ? કે ઓ પર્યાય ભાવનારૂપ હૈ. વો વસ્તુ હૈ ત્રિકાળી ભાવનારૂપ નહીં. સમજમેં આયા ? ઐસા જો શુદ્ધ પારિણામિકસે એકાંતરૂપસે અભિન્ન હો, એકાંતસે તદ્ન વો પર્યાય અને દ્રવ્ય અભેદ હો, તો ઓ પર્યાય કાયમ રહેની ચાહીયે અથવા પર્યાયકા નાશ હોનેસે, દ્રવ્યકા નાશ હો જાયેગા. ભારે વાત. સમજમેં આયા ?

એ પર્યાય, મોક્ષમાર્ગકી પર્યાય, ક્ષાયિક ભાવકી પર્યાય દેખો ઉસમેં એ 'બી' આયાને ? કેવળજ્ઞાનકી પર્યાય, ક્ષાયિકભાવકી પર્યાય, ક્ષાયિક સમકિતકી પર્યાય, અહીંયા મોક્ષમાર્ગ એટલે કેવળજ્ઞાન ન લેવું. ક્ષાયિક સમકિત, ક્ષાયિક ચારિત્રરૂપી પર્યાય ઓ ભાવનારૂપ હૈ. ત્રિકાળી ભગવાન આત્મામાં ધ્યેય કરકે ધ્યાનમેં પર્યાય જો ઉત્પન્ન હુઈ, ઓ ભાવના હૈ. ત્રિકાળી ભાવ નહીં. ત્રિકાળી ભાવસે જો શુદ્ધપારિણામિકસે ઓ પર્યાય એક જ હોય એકમેક હોય, તદ્ન અભિન્ન હોય, એકાંતસે અભિન્ન હોય તો "મોક્ષકા પ્રસંગ આને પર", જબ, જ્યારે કેવળજ્ઞાન અને મુક્તિ હોગી, તો યહ ભાવનારૂપી પર્યાય રહેગી નહીં. સમજમેં આયા ? મોક્ષમાર્ગકી પર્યાયકા વ્યય ઔર મોક્ષકી પર્યાયકા ઉત્પાદ, જો ભાવના અને ત્રિકાળી ભાવ, તદ્ન અભિન્ન હો તો મોક્ષ હોનેસે પર્યાયકા નાશ હોગા, અને પર્યાય ને દ્રવ્ય સર્વથા અભિન્ન હો તો પર્યાયકા નાશ હોનેસે દ્રવ્યકા ભી નાશ હો જાયેગા. તો દ્રવ્યકા તો નાશ કભી હોતા નહીં. સમજમેં આયા ?

મોક્ષકા પ્રસંગ આને પર, પ્રસંગ આને પર ઉસકો મોક્ષ હોગા હી, યું એમ કહેતે હૈ. જીસમેં ઐસી ભાવના, ભગવાન આત્મા વસ્તુ હૈ, ઉસકો ધ્યેય બનાકર જો પર્યાય ધર્મકી, શાંતિકી, સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન શાંતિકી ચારિત્રકી જો ભાવના ઉત્પન્ન હુઈ હૈ. એ પૂર્ણ મોક્ષ જબ હોગા કેવળજ્ઞાન, તબ એ ભાવના રહેગી નહીં, તો એ પર્યાય રહેગી નહીં. ઓ પર્યાય નહિ રહેગી. જો ઓ પર્યાય ને દ્રવ્ય સર્વથા અભિન્ન હો, તો પર્યાયકા નાશ હોનેસે દ્રવ્યકા ભી નાશ હો જાયેગા. અભિન્ન હોય તો આ નાશ હો તો ઉસકા ભી નાશ હો જાય મગર ઐસા તો હોતા નહીં. ન્યાય સમજમેં આતે હૈ ? આરે ભારે વાત ભાઈ (પર્યાય અભિન્ન હો તો પર્યાયકા નાશ હોને પર દ્રવ્યકા નાશ હો જાય) દ્રવ્ય નાશ હો જાય. પંડિતજી, હૈ ઉસમેં ?

તો કહેતે હૈ. જો શુદ્ધ એકાંતરૂપસે ભગવાનકી સાથ દ્રવ્યકી સાથ ઓ મોક્ષકા માર્ગકી પર્યાય, ભાવના, ઓ ત્રિકાળી ભાવકી સાથ, એ ભાવના સર્વથા એક હો તો મોક્ષકા પ્રસંગ આને પર એ પર્યાય નહિ રહેગી. સમજમેં આયા ? મોક્ષકી પર્યાય જબ હોતી હૈ તબ આ ભાવનારૂપ મોક્ષકા માર્ગકી પર્યાય રહેતી નહીં નાશ હોતી હૈ.

મોક્ષ કારણરૂપ પર્યાય દેખો, મોક્ષ હોને પર મોક્ષકા કારણરૂપ દશા ઓ તો વ્યય હોતા હૈ. નાશ હોતા હૈ. "શુદ્ધ પારિણામિકભાવ ભી વિનાશકો પ્રાપ્ત હો" લ્યો. આહાહા !

આ રમતો, પરિણામ અને પરિણામી બે વચ્ચેની વાતો કરે છે. સમજમેં આયા ? રાગકો છૂતાહી નહીં, નિમિત્તકો છૂતા હી નહીં. આહાહા ! સમજમેં આયા ? અપની વીતરાગી ધર્મ પર્યાય જો દ્રવ્યકો ધ્યેય બનાકર કહેશે આગળ, વિષય બનાકર, વિષય એટલે ધ્યેય, આ દ્રવ્ય વસ્તુ, સમજમેં આયા ? આપણે આવ્યું હતું ત્યાં નહીં અષ્ટપાહુડમાં મતિરૂપી ધનુષ, શ્રુતરૂપી દોરી સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાનરૂપી બાણ લગાયા ધ્રુવ ઉપર, લક્ષ ઉપર સમજમેં આયા ? ભાવમતિજ્ઞાનરૂપી ધનુષ, ભાવશ્રુતજ્ઞાનરૂપી દોરી ઔર સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રરૂપી બાણ તો દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર મતિ શ્રુત આદિ બધું સબ આ ગયા ઉસમેં, મારા બાણ ધ્રુવ ઉપર, ત્રિકાળી ધ્રુવ ઓ લક્ષ કરને લાયક હૈ, આ ધર્મ કરનેવાલેકો લક્ષ ને ધ્યેય ધ્રુવ ઉપર ધ્યાન લગાનેકા હૈ. એ સિવાય ધર્મ કભી હોતા નહીં. આહાહાહા !

કહેતે હૈ, જો યે મોક્ષમાર્ગકી પર્યાય, ભાવના, મોક્ષકા પ્રસંગ હોને પર અહીં તો નિશ્ચયસે ઉસકો મોક્ષ હોગા હિ એમ કીધું. મોક્ષકી પર્યાય હુઈ હૈ તો મોક્ષ તો હોગા હિ. સમજમેં આયા ? તો મોક્ષ હોગા જબ સિદ્ધ પર્યાય, કેવળજ્ઞાનકી પર્યાય તો વો પર્યાયકા તો વિનાશ હોતા હૈ મોક્ષમાર્ગકી જો પર્યાય હૈ ઉસકા તો અભાવ હોતા હૈ નાશ હોતા હૈ. જો ત્રિકાળી દ્રવ્યકી સાથ આ પર્યાયકો તદ્‌ન એક કહો, એક કહો, અભિન્ન કહો, તો પર્યાયકા નાશ હોનેસે ઉસકી સાથ જો અભિન્ન દ્રવ્ય થા ઉસકા ભી નાશ હોગા સમજમેં આયા ? ભારે વાત ભાઈ, ભાષા તો સાદી આવે છે, એમાં કાંઈ, ભાવ ભલે ઊંચા હો, ભાવ તો... આહાહા ! આવે છે ભાષા હોં ! એમ.

કહેતે હૈ, મોક્ષ હો જાને પર ઈસ ભાવનારૂપ, મોક્ષ કારણભૂત પર્યાય. કોઈ કહેતે હૈ ને સિદ્ધકો આઠ ગુણ હૈ વો તો ગુણ હૈ, એ ગુણ નહીં, એ તો પર્યાય હૈ. સિદ્ધકો જે અનંતજ્ઞાન-અનંત દર્શન એ ગુણ નહીં એ તો પર્યાય હૈ અવસ્થા હૈ ઐસી અવસ્થા જબ પ્રગટ હોતી હૈ, તબ મોક્ષમાર્ગકી પર્યાયકા નાશ હોતા હૈ તો મોક્ષમાર્ગકી પર્યાય અવસ્થા, અને વસ્તુ ત્રિકાળી એ સર્વથા એક હો, સર્વથા એક હો તો પર્યાયકા નાશ હોનેસે વસ્તુ ભી નાશ હો જાયેગી, માટે સર્વથા એકાંતે અભિન્ન હૈ નહીં. કથંચિત્ ભિન્ન હૈ. (વાહ રે વાહ) કથંચિત્ અભિન્ન હૈ એમ એનો અર્થ થયોને ? સમજમેં આયા ?

" પરંતુ ઐસા તો હોતા નહીં હૈ "- ભગવાન આત્મા ધ્રુવ, ધ્રુવ સત્‌કા સત્ત્વ, પ્રભુ આત્મા સત્, ઉસકા ભાવ પરમ સ્વભાવભાવ સત્ત્વ ઐસા ને ઐસા અનાદિ રહેતે હૈ સિદ્ધમેં ભી ઐસા હૈ. સિદ્ધકી પર્યાય પ્રગટ હુઈ તો સત્ત્વમેં કોઈ કમી આ ગઈ, ઐસા હૈ નહીં. ઔર યહાં નરકકી યોનિમેં નરકમેં રહા, અક્ષરકા અનંતમાં ભાગે જ્ઞાનકા વિકાસકા અંશ બહોત થોડા રહા, તો બી ધ્રુવ તો ધ્રુવ હી હૈ. ઉસમેં કોઈ કમી નહીં હોતી ને સિદ્ધ હો તો કોઈ વૃદ્ધિ નહીં હોતી. સમજમેં આયા ?

ભારે વાત ભાઈ (સત્ય વાત) એ ધ્રુવકા દરિયા, ધ્રુવકા સાગર તો ઐસા ને ઐસા

રહેતા હૈ. એ બાઢ ક્યા કહેતે હૈ તુમ્હારે ? ભરતી ઓટ કહતે હમારે, બાઢ આતા હૈ. ઓટ પાની આતા હૈ પીછે. ઐસી પર્યાય ધ્રુવમેં નહીં. બાઢ આઓ કેવળજ્ઞાનકા કે હટ જાઓ અનંતમેં ભાગે, અક્ષરકે અનંતમેં ભાગે, તો વસ્તુમેં કાંઈ બાઢ કે ઘાટા આતા નહીં, સમજમેં આયા ? ઐસા જો દ્રવ્ય હૈ એ જો અભિન્ન, એકપણું પર્યાય અને દ્રવ્યકો એકપણું હો, તો મોક્ષ પ્રસંગ હોતા, પર્યાયકા નાશ હોતા હૈ તો વસ્તુકા ભી નાશ હો જાય, એક, એક જો માનો તો. પરંતુ ઐસા તો હોતા નહીં. આહાહા ! કહાં લીયા ? શરીર નાશવાન, રાગ નાશવાન, આ પર્યાય નાશવાન, મોક્ષકા માર્ગ નાશવાન એય, આહાહા ! સમજમેં આયા ?

એક ગાય પડી હતીને આજે દિશાએ ગયા ચોવીસ કલાકથી પડી હતી. દુઃખી-કાલે ગયા 'તા સવારે નવ વાગે અબી ગયા સાડા નવ વાગે તો જીવતી હતી. શ્વાસ ચાલતો હતો. ખલાસ થવાની તૈયારી હતી ચોવીસ કલાકથી એમ ને એમ પડી 'તી.

ક્યા રોગકા દુઃખ, દુઃખ કીસકો હૈ. એકત્વકા દુઃખ હૈ. શરીરકા રોગકા દુઃખ નહીં. રાગકી એકતા સાથ જો મિથ્યાત્વ ભાવ ઉત્પન્ન હોતા હૈ. એ મિથ્યાત્વમાં આકુળતા ઓ દુઃખ હૈ. એ દુઃખકી પર્યાય દ્રવ્યમેં નહીં. આહાહા ! ઔર ધર્મકી પર્યાય પ્રગટ હુઈ ઓ દ્રવ્યમેં નહીં. ભારે વાત ભાઈ- (સત્ય વાત) સમજમેં આયા ?

" પરંતુ ઐસા તો હોતા નહીં. ક્યૂં ? શુદ્ધ પારિણામિકભાવ તો અવિનાશી હૈ ". ભગવાન આત્માનું દ્રવ્ય સ્વરૂપ તો ત્રિકાળ અવિનાશી હૈ. સમજમેં આયા ?

" ઈસ લીયે ઐસા સિદ્ધ હુઆ ", લ્યો આ કારણસે ઐસા સાબીત હુઆ કે, તમારી પાસે નથી, છે ને પાનુ ? તમને પાનું આપ્યું નથી ત્યાં છે સમજમેં આયા ? ઓહો, અમૃતના સાગર ઉછળ્યા છે. આહાહા ! એમ કહે છે જુઓ એટલી વાતમાં ધ્યાન રાખવું જોઈએ ? કહેતે હૈ- કે " ઈસલીયે ઐસા સાબીત હુઆ કે, શુદ્ધ પારિણામિકભાવ વિષયક ", ભાષા દેખો, પછી ભલે આલંબન લીયા ઉસમેં વિષય કરનારો ભાવના છે એ તો શુદ્ધ પારિણામિકને વિષય કરનાર છે, ધ્યેય કરનાર છે, બસ. પછી આલંબન પણ એને કહેનેમેં આતા હૈ, ખરેખર તો પર્યાય દ્રવ્યકા આશ્રય કરતી હૈ ઐસા નહિ હૈ, નિશ્ચયસે તો પરિણામ પરિણામકે આલંબનસે હૈ, દ્રવ્યકે આલંબનસે હૈ નહીં આરે ભારે વાત ભાઈ સત્ હૈ ને વો સત્ હૈ ને ? પર્યાય સત્ હૈ ને ? સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રકી પર્યાય સત્ હૈ ને ? અરે મોક્ષકી પર્યાય ભી સત્ હૈ ને ? હૈ ઉસસે દ્રવ્યકા આલંબન કહેના ઓ બી અપેક્ષિત જ્ઞાન કરના ઉસમેં. નિરપેક્ષમેં તો યે પર્યાય પર્યાયસે હૈ; દ્રવ્યસે ભી હૈ નહીં.

પર્યાય દ્રવ્યકા આલંબન લેતી નહીં હૈ ખરેખર તો એમ કહેતે હૈ-કહ્યું ને ઈ તો, આશ્રય કહ્યું ત્યાં કીધું. ત્યાં આશ્રય કહ્યો, અહીંયા વિષય કહ્યો, ઉસકા અર્થ એ કે પર્યાય ઓ તરફ ઝૂકતી હૈ ને ? તો આશ્રય લીયા, આલંબન લીયા, ઐસા કહેનેમેં આતા હૈ. કઈ

પર્યાય ? એ પ્રશ્ન પીછે જુઓ આ વર્તમાન પર્યાય હૈ ઓ પર્યાય તો અંદરમેં ઝૂકતી નહીં સમજમેં આયા ? ક્યોંકિ ઓ પર્યાયકા લક્ષ તો પર ઉપર હૈ. તો પર્યાય ઝૂકતા હૈ દ્રવ્યમેં, એ અપેક્ષાએ પર્યાયકો આશ્રય, આલંબન દ્રવ્યકા હૈ ઐસા કહેનેમેં આયા હૈ. ભારે ઝીણું.

" ભૂયત્થં અસ્સિદો ખલુ " એમ છે ને શબ્દ અગીયારમી ગાથા ભૂતાર્થને આશ્રયે. એ તો ઉત્પન્ન હોતા હૈ વ્યક્તપણે એ અપેક્ષાએ કહા, પણ હૈ અપનેસે ઉત્પન્ન હુઈ. આલંબન-ફાલંબન કોઈકા હૈ નહીં. સમજમેં આયા ? ધ્રુવ ત્રિકાળી સત્ હૈ, એમ એક સમયકી પર્યાય પણ સત્ હૈ. એ સત્કા વિષય ક્યા ? ધ્રુવ હૈ એમ કહેતે હૈ. ઓ મંડૂક, દેડકા ભી સમકિત પામતે હૈ તો ધ્રુવકા લક્ષસે પાતે હૈ. લાખ વાતની વાત, અનંત કરે પણ ધ્રુવ ભગવાન આત્મા ઉસકા અંતરમેં પર્યાયકો ભેટા કરનેસે, પર્યાય ક્યૂં ? પર્યાયસે કામ લેના હૈ ને ? એટલે વાત તો પર્યાયસે આવે, પણ આ પર્યાય ઉસકો આશ્રય કરતી હૈ, ઓ બી વ્યવહારસે આયા, ઓ પ્રગટ હોતી હૈ ઉસકે આશ્રયસે એસા કહેનેમેં આતા હૈ.

તો શુદ્ધ પારિણામિકભાવ વિષય શુદ્ધ પારિણામિક ભાવકા અવલંબન લેનેવાલી એટલે વિષય કરનેવાલી જે ભાવના, ક્યા કીયા ? કે સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રકી જો ધર્મ પર્યાય હૈ ઉસકા વિષય ધ્રુવ હૈ એ ભાવના ધ્રુવકો વિષય કરતી હૈ. સમજમેં આયા ? ભારે વાતુ ભાઈ, એય શોભાલાલજી ! આ સુના હિ નહીં અત્યાર સુધી કાંઈ. ઐસા ને ઐસા થઈ ગયા શેઠિયા ત્યાં પાછા ધર્મમાં ય મોટા કહેવાય અબ તો સૂનને કો મીલ ગયા વાત તો સચ્ચી હૈ. યોગ્યતાસે મિલતા હૈ. નિરાલંબી પ્રભુ એને પર્યાયકા ભી આલંબન નહીં. ઔર પર્યાયકો આલંબન કહેના દ્રવ્યકા, અંશ હૈ ને અને લક્ષ જાતે હૈ ને એ અપેક્ષાસે આલંબન કહેનેમેં આવ્યા હૈ ! વિષય કરના હૈ ને ? પાઠ હૈ ને ? શુદ્ધ-પારિણામિકભાવકો વિષય બનાનેવાલી. શુદ્ધ પારિણામિક ત્રિકાળ ભાવ ઉસકો ધ્યેય બનાનેવાલી સમજમેં આયા ? આહાહા ! માર્ગ તો જુઓ. સર્વજ્ઞ વીતરાગ આવી વાત, સર્વજ્ઞ વીતરાગ સિવાય અથવા દિગંબર ધર્મ સિવાય એ વાત બીજે ક્યાંય હોતી નથી. સમજમેં આયા ? વસ્તુકા સ્વરૂપ ઐસા હૈ.

પર્યાયકો પર્યાય આલંબન નહીં. પર્યાયકા પર્યાય વિષય નહીં, ક્યા ? સમજમેં આયા ? સમ્યગ્દર્શનકી પર્યાય, મોક્ષમાર્ગકી પર્યાય, એ પર્યાય-પર્યાય, ઉસકા વિષય પર્યાય નહીં. તો એ પર્યાયકા વિષય તો રાગ ને નિમિત્ત તો ક્યાંય રહ ગયા. આહાહા ! સમજમેં આયા ?

ભગવાન આત્મા જો પરમ સ્વભાવભાવ દ્રવ્યભાવ ઉસકો વિષય બનાનેવાલી વર્તમાન પર્યાય, મોક્ષમાર્ગકી, ધર્મકી પર્યાય ઓ ત્રિકાળી ધર્મીકા (ધર્મીકો) વિષય કરતી હૈ. ઉસકો ધ્યેયમેં લેતી હૈ એ ધર્મકી પર્યાય અપના પણ આશ્રય કરકે પર્યાયકા આલંબન લેતી હૈ ઐસા નહીં આહાહા ! સમજમેં આયા ? આ શાસ્ત્રસે જ્ઞાન હુઆને ?

ઓ પર્યાયકો ભી ધર્મકી પર્યાયકા ધ્યેય ને આલંબન નહીં. પણ ઓ પર્યાય પ્રગટ હુઈ, ઓ પર્યાય ધર્મકી પ્રગટ હુઈ, એ પર્યાય પર્યાયકા વિષય નહીં. મોક્ષમાર્ગકી નિર્મળ પર્યાય પર્યાયકા વિષય નહીં સમજમેં આયા ? માર્ગ ભાઈ ભારે વાત ભાઈ.

પર્યાય, જો મોક્ષ કહો, મોક્ષમાર્ગ કહો સબ પર્યાય હૈ અવસ્થા હૈ, સક્રિય પરિણમન હૈ, સમજમેં આયા ? ધર્મ એ પર્યાય હૈ ઔર ધર્મકા પૂરણ ફળ કેવળજ્ઞાન ઓ ભી એક પર્યાય હૈ. એ પર્યાય નાશવાન હૈ. આહાહા ! માટે એ પર્યાય દ્રવ્યસે કથંચિત્ ભિન્ન હૈ. ભિન્ન ન હો તો પર્યાયકા નાશસે વસ્તુકા ભી નાશ હો જાય.... ઐસા શુદ્ધ પારિણામિકકો જીસને વિષય બનાયા ઐસી જો ભાવના, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, સમજમેં આયા ? સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ને ચારિત્ર, ઉસને વિષય બનાયા ધ્રુવકો, ઐસી ભાવના ઔર ક્યા કહેતા હૈ, હવે ઉપર લીધી 'તી એ વાત લીધી હવે, ઉસરૂપ જો ઉપશમ આદિ તીન ભાવ દેખો, એ ભાવના હૈ યહ ઉપશમ, ક્ષયોપશમ ને ક્ષાયિક તીન ભાવરૂપ હૈ-સમજમેં આયા ? જુઓ અહીંયા વ્યવહારકા નિષેધ કરનેકો આ લીયા હૈ. ભાઈ વ્યવહાર રત્નત્રય હૈ તો નિશ્ચય રત્નત્રય ધર્મ પ્રગટતે હૈ, ઐસે નહીં. નિશ્ચય રત્નત્રય પ્રગટનેમેં ધ્યેય ધ્રુવ હૈ. જુઓ આ લોકો રાડો પાડતે હૈ એકાંત કહેતે હૈ, અરે સૂન તો સહી આ કયા કહેતે હૈ યહાં એય લાલચંદજી કહેતે હૈને ઐસા ? વ્યવહારસે કુછ લાભ નહીં આત્મા કો- વ્યવહારસે કુછ લાભ નહીં ? લાભ હૈ- બંધકા. સમજમેં આયા ?

કહેતે હૈ યે ધર્મ પર્યાય, આહાહા ! આ કેવી ધર્મ પર્યાય, વીતરાગી ઓપીત પર્યાય, એ ભાવનારૂપ હોનેસે એ ત્રણભાવરૂપ હૈ, કારણ કે ત્રણ ભાવ પર્યાયરૂપ હૈ, ઉદય ભી પર્યાય, પણ ઉદય તો અહીંયા નિષેધ કરેગા યહાં દેખો, સમસ્ત રાગાદિસે રહિત હોને કે કારણ એ ઉદયકો નિષેધ કર દીયા. ચાર પહેલે પર્યાયકો બતાયા થા કે પર્યાય ચાર ભાવરૂપ હૈ અને દ્રવ્ય પારિણામિકભાવરૂપે હૈ. પાંચ ભાવ સમા દીયા થા. વસ્તુ જો ત્રિકાળી હૈ એ પારિણામિકભાવ ત્રિકાળરૂપ ધ્રુવભાવ હૈ, પારિણામિકભાવ હૈ અને પર્યાય એ ચાર ભાવ હૈ પર્યાય. તો ઉસમેં જો તીન ભાવકી પર્યાય હૈ વો મોક્ષમાર્ગકી પર્યાય હૈ. ઓ ઉદયભાવકો, પર્યાય હૈ, પણ ઓ ઉદય- સમસ્ત રાગાદિસે રહિત હોનેકે કારણ સમ્યગ્દર્શનકી પર્યાય, મોક્ષમાર્ગકી પર્યાય, એ તો વીતરાગી-પર્યાય હૈ. એ સમસ્ત રાગાદિસે રહિત, પંચ મહાવ્રતકા વિકલ્પ ને નવતત્ત્વકી શ્રદ્ધાકા વિકલ્પ સબસે રહિત ઓ મોક્ષકા માર્ગ હૈ. હેં ! (સમસ્ત રાગાદિ સે રહિત તો બારમે) અરે ! ચોથે ગુણસ્થાનકી બાત હૈ અહીંયા. રાગાદિસે રહિત જ મોક્ષકા માર્ગ હૈ. સમસ્ત રાગાદિ રહિત એટલે ? પણ એ રાગાદિ રહિત જ હૈ.

સમ્યગ્દૃષ્ટિ વ્યવહારસે મુક્ત હૈ વ્યવહારકા આશ્રય વિકલ્પ એ રાગ હૈ. દયા દાન વ્રતાદિકા વિકલ્પ હૈ, ઉસસે દૃષ્ટિવંત, ધ્યેય બનાયા ધ્રુવકો, તો રાગસે તો યહ મુક્ત હિ હૈ.

વો બતાતે હૈ દેખો, ઉપશમભાવમાં કહેતે હૈ. આ તીન ભાવ કહ્યા કે નહીં ? ઉપશમ આદિ તીન ભાવ કહ્યા કે નહીં ? કે ઉસમેં ક્ષાયિકભાવ ક્ષયોપશમ દો હિ લીયા હૈ ? ઉપશમભાવમાં ઓ પણ પર્યાય, એ ઉદય નામ સમસ્ત રાગસે રહિત હૈ. સમજમેં આયા ? ઓ તીન ભાવ ઉપર કહા થા, એ પીછે એ ભાવના જીસકો કહી જિસકો સબેરેમેં ઘણાં બોલ લીયા થા, ઓ બધી પર્યાય હૈ. અમારે પંડિતજી કહે. પર્યાયકા ઈતના બધા માહાત્મ્ય ? માહાત્મ્ય તો દ્રવ્યકા હૈ, પણ પર્યાયકા ઈતના માહાત્મ્ય તો દ્રવ્યકા કીતના માહાત્મ્ય ? એમ લેના હૈ.

એઈ શશીભાઈ ? ગાણાં ઈતના ગાયા સવેરમેં ક્યા પર્યાયકા ઈતના ગાણાં ? ભાઈ ઓ તો પુત્ર હૈ પ્રજા, દ્રવ્યકી પર્યાય હૈ, પ્રજા હૈ સમજમેં આયા ? એની પર્યાય. પ્રમાણની અપેક્ષાએ પર્યાય એની કહેવાય સમજમેં આયા ? અને એક સમયકી પર્યાય અભિન્ન હૈ, એ અપેક્ષાએ આત્માકી પર્યાય કહેનેમેં આતા હૈ. સમજમેં આયા ? સવેરેમેં બહોત આયા થા. શુદ્ધાત્મ દ્રવ્ય કહ્યા લ્યો. શુદ્ધાત્મ દ્રવ્ય ઈસકો કહીએ, અહીં જે શુદ્ધાત્મ દ્રવ્ય કહેતે હૈ, ઐસા શુદ્ધાત્મ દ્રવ્ય કહ દીયા. એ તો અભેદકી અપેક્ષા પર્યાય આ બાજુ ઝુક ગઈ હૈ, રાગસે હટકર સ્વભાવ બાજુ ઝુક ગઈ હૈ, તો શુદ્ધ દ્રવ્યકી સાથ અભેદ કરકે, શુદ્ધ દ્રવ્ય હી હૈ, ઉસકો કહ દીયા. સમજમેં આયા ?

કહતે હૈ કી ઉપશમ આદિ તીન ભાવ, ઉપશમ આદિ માં એકલો ઉપશમ ભાવ ન લેના અને એકલા ક્ષાયિક ભાવ લેના ? સમસ્ત રાગાદિસે રહિત, પંડિતજી. તીનો ભાવ રાગસે રહિત કહા હૈ. ક્યોંકિ ઉદયભાવ પર્યાય હૈ તો ઉસકા તો અહીંયાં નિષેધ કરકે સ્વભાવ પ્રગટ હુઆ હૈ એમ બતાતે હૈ નિષેધકા અર્થ ઉસકે ઉપરસે લક્ષ છોડ દીયા ઓ નિષેધ. દ્રવ્ય વસ્તુ ઉપર ધ્યેય બનાયા તો પર્યાય પ્રગટ હુઈ, ઓ પર્યાય અહીંયા સમસ્ત રાગસે રહિત, ઓ પર્યાય હૈ. સમજમેં આયા ? દેખો ને આ પાના તો સબકે હાથમાં દીયા હૈ. (પાનામાંથી કાઢયું) પાનામેં ક્યા લીખા હૈ દેખો- ક્યા નહિ લીખા હૈ. ઉપશમ આદિ ઓ ભાવના, જો નિર્મળ પર્યાય હૈ ઓ ભાવના વિનાશીક હૈ, કાયમ દ્રવ્યકી સાથ રહેતી નહીં. એ કારણે ભાવનાકો તીનભાવરૂપ કહા, ઉપશમભાવ, ક્ષયોપશમભાવ, ક્ષાયિકભાવ તીન ભાવ કહા, ઓ તીન ભાવ સમસ્ત રાગાદિસે રહિત, હવે પાઠ હૈ કે નહીં ઉસમેં ? હે ! (સ્પષ્ટ) સ્પષ્ટ હૈ ? વિકલ્પ, ફિકલ્પ, દયા, દાન ને વ્રત ને ભક્તિના પરિણામ એ ઉપશમભાવ, ક્ષાયોપશમિક, ક્ષાયિક એ રાગસે રહિત ભાવ હૈ. (બરાબર) હૈ ને ? પાના દીયા હૈ તુમ્હારા હાથમેં રામજીભાઈએ પાના છપાવ્યા તે દિ ' પંદરસો, કો 'ક કહે ૫૦૦ છપાવો, એ કહે પંદરસો છપાવો ભાઈ પાના તે પાના પાનું પાનુ ફરે ને સોનું ઝરે એમ નથી કહેતા તમારે ? ઉધરાણી-બુધરાણી ભરી હોયને અંદર પાનામાં, ઉધરાણી સમજતે હો લેણ દેણ ઐસા ખુલે તો ઓહો ફલાણા પાસે ઈતના લેણાં હૈ. ઐસે પાના ફરે ને સોના ઝરે, ઈ પાના ફરે ને સોના ઝરે ધૂળ એમાં કાંઈ નહીં મળે.

આ જ્ઞાનકી પર્યાય ફરે અને અંદર આનંદકા ઝરણાં ઝરે. એમ કહેતે હૈ આહાહા ! ચિદ્વિલાસમાં ભાઈ આવે છે ને કે જેમ જેમ આચાર્ય ગુણના ભેદ કરીને સમજાવે છે તેમ તેમ શિષ્યને વધારે આનંદ આવે છે, એ ચિદ્વિલાસમાં છે (કારણ-કાર્ય છે) હા. કારણ-કાર્ય માં નાખ્યું છે પાનું બધું યાદ રહે છે કાંઈ ? ચિદ્વિલાસમાં છે. આચાર્ય જેમ જેમ ગુણકા ભેદ કરતે કરતે કરતે બતાતે હૈ, તેમ તેમ શિષ્યકો આનંદ આતા હૈ, ઐસા કહેતે હૈ. લ્યો ભેદ બતાતે હૈ ને આનંદ આતા હૈ, ક્યૂં કિ જિસકી દૃષ્ટિ દ્રવ્ય ઉપર પડી હૈ, ઉસકો તો વિકલ્પકે કાળમેં ભી શુદ્ધિ હિ હોતી હૈ. સમજમેં આયા ? ચાહે તો અશુભ વિકલ્પનો કાળ હો, તો ભી સ્વભાવ તરફકી ઝુકાવ ઓ દશા હૈ, તો ત્યાં નિર્જરા હિ હોતી હૈ, અશુદ્ધતા ટળતી હૈ. અને શુભભાવ હો તો વધારે સ્વભાવ તરફ ઝુકાવ હૈ તો વધારે શુદ્ધિ વધતી હૈ. આહાહા ! સમજમેં આયા ?

ક્યોંકિ અહીંયા તો દૃષ્ટિવંત શિષ્ય લીયા હૈ ને ભાઈ ? દૃષ્ટિવંત શિષ્ય, જ્યાં દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ હૈ, એ શિષ્યકો જેમ જેમ ઓ સુનાતે હૈ સત્ય, તો ઓ શ્રદ્ધા જ્ઞાન, શૂન્યપણે નહીં રહા ઓ સમયે, ભલે વિકલ્પ આયા સૂનનેમેં વિકલ્પ આયા ઔર વિકલ્પસે સૂનતે હૈ, પણ ઓ સમયે શ્રદ્ધા જ્ઞાન, શ્રદ્ધા જ્ઞાનકા કાર્ય કરતે હૈ કે શ્રદ્ધા જ્ઞાનકા કાર્ય નહીં કરતે હૈ ? ક્યા કીયા ઓ સમજમેં આયા ?

ધર્મી જીવ અપના દ્રવ્ય સ્વભાવકા ધ્યેય બનાકર જો ધર્મ શ્રદ્ધા જ્ઞાન સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન, તીનભાવરૂપ થા ઓ પ્રગટ હુઆ. હવે ઉસકા વિકલ્પમેં લક્ષ ગયા. સમજમેં આયા ? તો ઓ તો ચારિત્રકા દોષકી અપેક્ષાએ પરમાં લક્ષ ગયા. પણ ઓ સમય શ્રદ્ધા જ્ઞાન કોઈ કાર્ય કરતા હૈ કે નહીં ? કે શ્રદ્ધા જ્ઞાન કાર્ય કર્યા વિના શુષ્ક પડા હૈ ? સમજમેં આયા ? સવારે બે મિનિટ આઘુ ગયું 'તુ ખ્યાલ નહોતો પણ જોયું તો ઓહો આ તો વખત થઈ ગયો.

ક્યા કહા ઉસમેં ? કે યહાં કહા કે ઉપશમભાવ, ક્ષયોપશમ ને ક્ષાયિક એ મોક્ષમાર્ગકી પર્યાયકા ભાવ કહા, ઓ ભાવ સમસ્ત રાગાદિસે રહિત હોનેકે કારણ, ક્યૂંકિ ધર્મીકો, ધ્રુવ પર દૃષ્ટિ હોનેસે સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન અને કેટલીક સ્થિરતા શુદ્ધ હુઈ હૈ. હવે ઓ રાગસે રહિત હૈ, તો ઐસા શ્રદ્ધા જ્ઞાનમેં ધ્રુવકા જો કાર્ય હૈ, ઓ શ્રદ્ધા જ્ઞાનમેં હોતા હૈ. સ્વરૂપકા સ્થિરતાકા ભી કાર્ય હોતા હૈ. સમજમેં આયા ? ચારિત્ર ગુણ જિતના નિર્મળ ઈતના કાર્ય તો ઓ સમયમેં ભી કરતે હૈ ચાહે તો વિકલ્પ હો શુભકા કે અશુભ હો, પણ જો નિર્મળ પર્યાય પ્રગટ શ્રદ્ધા જ્ઞાન ચારિત્રકા અંશ હુઆ, ઓ કાંઈ કુટસ્થ પડયા હૈ કે કાંઈ પરિણમન કાર્ય કરતા હૈ ? સમજમેં આયા ? હવે ઝીણું આવ્યું થોડુંક સમજમેં આયા કે નહીં કુછ ?

આત્મા, ભગવાન સાગર સરોવર, સાગર મોટો દરિયો સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર હૈ આનંદકા. સ્વયંભૂરમણ સરોવર. દૃષ્ટિકી થાપ પડી ઓ ઉપર જ્યાં, ઓ પર્યાયમેં શ્રદ્ધામેં

સારા આનંદ સ્વરૂપ હૈ ઐસા આયા, તો સાથમેં શ્રદ્ધા હુઈ, જ્ઞાન હુઆ, આનંદકી પર્યાય હુઈ, આનંદ ગુણકી પરિણતિ ઔર ચારિત્રગુણકી પરિણતિ શુદ્ધ હુઈ, તો વિકલ્પકે કાળમેં ઓ શ્રદ્ધા જ્ઞાન આદિ ચારિત્રકી પર્યાય નિર્મળ હુઈ, ઓ કુછ કાર્ય કરતી હૈ કે નહીં? (કરતી હૈ) કે રાગ જ એકલા કામ કરતે હૈ? (આનંદકા અનુભવ કરતી હૈ) આહાહા! સમજમેં આયા? (જી, પ્રભુ) સમજાય એવી આ વાત છે હોં, ન સમજાય એવી વાત નથી. એમ ન સમજવું કે ના ના અમારાથી ન સમજાય- (સ્પષ્ટીકરણ ચોખ્ખું આવે છે) ચોખ્ખું જ છે, વસ્તુ જ ઐસી હૈ.

દેખો અહીંયા ક્યા કીયા? કે ભાવ તીન હૈ, પ્રગટ હુઆ, સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાન ધર્મ-પર્યાય પ્રગટ હુઈ, તો શ્રદ્ધા જ્ઞાન ચારિત્ર આનંદ આદિકા કાર્ય હોતા હૈ કે નહીં? (હોતા હૈ) હેં? (હોતા હૈ) તો ઓ કાર્યમેં રાગ રહિત હૈ. વિકલ્પ આયા છતાં ઓ વસ્તુ તો રાગ રહિત કાર્ય કરતી હૈ. ભાઈ! ક્યા કીયા ફરીને જુઓ. જો દ્રવ્યવસ્તુ ધ્રુવ, ઉસકો ધ્યેય બનાકર જો શ્રદ્ધા જ્ઞાન ચારિત્રકી પર્યાય, આનંદકી પર્યાયરૂપ કાર્ય હુઆ તો ઓ કાર્ય સમયે સમયે હોતા હૈ કે નહીં? (હોતા હૈ) વિકલ્પકે કાળમેં વિકલ્પ રહિત એ કાર્ય હોતા હૈ. (વૃદ્ધિગત, વૃદ્ધિગત) માટે આ લઈ લીધા હૈ અંદર. સમજમેં આયા? હો રાગ, રાગ રાગકે ઘરમેં રહા, આત્મામેં ક્યાં ઘુસ ગયા હૈ રાગ.(કોઈ એમ કહે નિર્વિકલ્પનો અર્થ પારિણામિક ભાવ) અહીં તો નિર્વિકલ્પ એ જ વાત માટે તો આ લીયા હૈ.

એ ભગવાન! સુન તો સહી પ્રભુ, અહીં તો સમસ્ત રાગાદિ રહિતકા અર્થ ઓ હૈ, કે નિર્મળ પર્યાયમેં રાગકા અંશ નહીં. તો ઓ વખતે જો શ્રદ્ધા જ્ઞાન ચારિત્ર આનંદ સ્વચ્છતા, કર્તા-કર્મ આદિ નિર્મળ પર્યાય જો કાર્યરૂપ પરિણતિ હૈ ઓ વિકલ્પકે કાળમેં પરિણમતા હૈ કે નહીં? કે વિકલ્પકે કાળમેં પરિણમતા નહીં? ને અહીંયા તો કહેતે હૈ વિકલ્પસે રહિત એવી દશા શ્રદ્ધા જ્ઞાન ચારિત્રકી જો અનંત ગુણકી હુઈ ઓ રાગસે રહિત, અપના કાર્ય કરતી હૈ. સમજમેં આયા? (જી. પ્રભુ) આ તો પ્રગટ પર્યાયકી બાત ચલતી હૈ ને? ધ્રુવ તો ધ્રુવ હૈ. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન ધર્મ પર્યાય પ્રગટ હુઈ ઓ સમયે સમયે કોઈ કાર્ય કર્યા વિના રહેતે હૈ? એક સમયકી ભાવના હૈ ઓ તો કહ દીયા. બીજે સમયે ઐસી ક્રિયા, બીજે સમયે ઐસી ક્રિયા, ક્રિયા નામ પરિણમન, ઐસા પરિણમન તો નિરંતર ચાલુ હૈ. આહાહા! સમજમેં આયા?

થોડું ઘણું ન સમજાય તો રાત્રે પૂછના રાત્રે વખત રાખ્યો છે કે નહીં (અબી બતા દો ફીરસે) અમારા ધનાલાલજી નિકાલતે હૈ સબ રાત્રિકો, ઓ પ્રશ્ન ઓ જાતે બિલકુલ પ્રશ્ન નિકાલતે થે. સમજમેં આયા? ક્યા કીયા? તીનબાત.

એક તો ધ્રુવ ત્રિકાળી હૈ ઉસમેં પર્યાય કથંચિત્ અભિન્ન ને કથંચિત્ ભિન્ન. એક સમયકી પર્યાય બદલ જાતી હૈ ઈસલીયે ભિન્ન હૈ ઐસા કહા. દૂસરી બાત પર્યાય જો પ્રગટ

હુઈ ધર્મકી તીન ભાવરૂપ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર, વીતરાગ પર્યાયરૂપ ઓ રાગસે રહિત હૈ, એ સમ્યગ્દૃષ્ટિ ધ્રુવકા ધ્યેય કરનેવાલા ઉસકા રાગ વિષય રહા નહીં. તો રાગ વિષય રહા નહીં. તો રાગકા જ્ઞાન અપનેમેંસે અપને કારણસે જ્ઞાન અપનેસે હોતા હૈ. સમજમેં આયા ? એ જ્ઞાનકી શ્રદ્ધા આનંદકી પર્યાય કાર્ય કરતી હૈ સમયે સમયે જ્ઞાન ગુણકી પર્યાય જાનન હુઈ એ કાર્ય કરતી હૈ કે નહીં ? તો અહીં કહેતે હૈ કે રાગરહિત કાર્ય કરતી હૈ વો એઈ નવરંગભાઈ આહાહા ! કૈસા કાર્ય કરતી હૈ ? " સમસ્ત રાગાદિસે રહિત હૈ. " સુનો તો સહી, સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન અને સ્વરૂપ આચરણ જ્યાં પ્રગટ હુઆ, ઓ તો બિલકુલ રાગસે રહિત જ અપના સ્વભાવ સન્મુખકી પરિણતિ હૈ યે પર પરિણતિસે તો રહિત જ હૈ ચૌથેસે ઐસા હૈ, સમ્યગ્દૃષ્ટિકો ઐસા હૈ.

ચારિત્રકા દોષકી અપેક્ષાએ કહો તો ઉસકી પર્યાયમેં રાગ હૈ ઐસા કહેનેમેં આતા હૈ. પણ જ્યાં દૃષ્ટિકા વિષયમેં તો ઉસકી પર્યાયમેં રાગ હિ નહિ ઐસા કહેનેમેં આતા હૈ. ક્યોંકિ દૃષ્ટિકા વિષય ભગવાન પરમ શુદ્ધ પરમાત્મા હૈ. સમજમેં આયા ? (શ્રદ્ધામેં રાગદ્વેષ નીકલ ગયા) હૈં; શ્રદ્ધા જ્ઞાનમેં પરિણતિમેંસે રાગદ્વેષ નીકલ ગયા, દૃષ્ટિકી અપેક્ષાએતો. ક્યોંકિ સમ્યગ્દૃષ્ટિકી પરિણતિ દ્રવ્યકા પારિણામિક ત્રિકાળી ભાવકે આશ્રયે હુઈ હૈ ના ? વો તો શુદ્ધકા પરિણમન હુઆ. વસ્તુ શુદ્ધ હૈ, પવિત્ર હૈ ઐસા શુદ્ધ પરિણમન હુઆ, તો શુદ્ધ પરિણમન, અશુદ્ધ પરિણમનસે રહિત હૈ એમ કહેતે હૈ. આહાહા ! (ઉસી કાળમેં રહા) ઓ હિ કાળમેં. સમજમેં આયા ?

વો હિ કાળમેં રાગ રહિત હુઆ એમ પંડિતજી કહે છે પંડિતજી પુષ્ટી કરતે હૈ. વો હિ સમય નિર્મળ પર્યાય કાર્ય કરતી હૈ ઉસ સમય રાગ રહિત હૈ યૂં. દૂસરા સમયે નહીં, ઓ હિ સમયે રાગ રહિત હૈ. સમજમેં આયા ? ચાર ભાવ કહ્યા ને પર્યાયરૂપ તે તીન ભાવ જો મોક્ષમાર્ગકી પર્યાય હુઈ એ ઉદયભાવકી પર્યાય રહિત હૈ, ઐસા કહેના હૈ આહાહા ! સમજમેં આયા ?

કારણ ? " એ શુદ્ધ-ઉપાદાન કારણભૂત હોનેસે ". મોક્ષ કારણ ભાઈ અહીંયા પાછુ ' ભૂત ' આવ્યું (પર્યાય આવી) છે પર્યાય, પણ અહીં કારણભૂત લીધું પાછું ઓલા પહેલામાં ફેર હતો પહેલું આવ્યું 'તું ને ? પહેલા " શુદ્ધ ઉપાદાનભૂત " કહા થા. પહેલા પહેલું સાધારણ આવ્યુ હતું. પહેલા શુદ્ધ ઉપાદાનરૂપ આયા થા પારીગ્રાફની પાંચમી લીટી- " શુદ્ધ-ઉપાદાનરૂપ " એ પર્યાય હતી. સમજમેં આયા ? અને પછી " શુદ્ધ ઉપાદાનભૂત " આયાને ? એ બીજા પારીગ્રાફની પહેલી લીટી " સર્વ વિશુદ્ધ પારિણામિક પરમભાવ લક્ષણ શુદ્ધ ઉપાદાનભૂત " એ દ્રવ્ય છે. પહેલા ઉપાદાન જે પાંચમી લીટીમાં આયા થા, ઓ પર્યાય હૈ અને આ સર્વવિશુદ્ધકા જો હૈ, ઓ દ્રવ્ય હૈ. અને અહીંયા જો શુદ્ધ-ઉપાદાનભૂત કહા છતાં ઓ પર્યાય હૈ. સમજમેં આયા. " શુદ્ધ ઉપાદાન કારણભૂત "

એમ લીયા ને ? " શુદ્ધ ઉપાદાનભૂત " ઐસા નહીં લીયા હૈ ઐસી અસ્તિ સિદ્ધ કરના હૈ સમજમેં આયા ?

મોક્ષ કારણ હૈ, કોણ ? પર્યાય મોક્ષકા કારણ હૈ પરંતુ શુદ્ધ પારિણામિક નહીં. શુદ્ધ-પારિણામિકભાવ મોક્ષકા કારણ નહીં.

વિશેષ આયેગા, વખત થઈ ગયા.

*****